

Урок № 15

Дата: 04.10.2021

Тема: Піднесення національного руху на початку ХХ ст.

Мета: Охарактеризувати піднесення національного руху на початку ХХ ст.; розвивати аналітичне мислення, навички, здібності пам'ять; виховувати інтерес до історичного минулого та повагу до Батьківщини .

Хід уроку:

Тривалий час передові українські діячі домагалися ліквідації чинності Емського акту 1876 р. і заборони друкування літератури українською мовою. У цій справі вони дістали підтримку прогресивної російської інтелігенції. На запит царської Ради міністрів комісія Російської академії наук, складена з видатних учених — академіків Шахматова, Корша, Фортунатова та інших, підготувала «Записку про відміну утисків малоросійського друкованого слова», підтриману Київським і Харківським університетами. На цей час розгорнувся Всеросійський жовтневий політичний страйк, було видано царський маніфест 17 жовтня, в якому проголошувалась і свобода слова.

З листопада 1905 р. почали видаватися українські газети й журнали. Першою українською мовою вийшла 12 листопада 1905 р. в Лубнах газета «Хлібороб», редактором-видавцем якої був М. Шемет. Після того, як у четвертому номері її помістили заклик «Селяни усієї України, єднайтесь!», по опублікуванні п'ятого номера ця газета адміністрацією була заборонена. У Полтаві у грудні 1905 р. почав видаватися політичний, літературний і науковий журнал «Рідний край». У Києві — на кошти цукрозаводчика В. Симиренка газета «Громадська думка» (потім «Рада»), організаторами якої були лідери УДРП С. Єфремов, В. Леонтович і Є. Чикаленко, газета «Боротьба», сатиричний журнал «Шершень» та ін. Виходили також газети у Харкові — «Слобожанщина», в Одесі — «Вісті» і «Порада», в Катеринославі — «Запоріжжя», у Петербурзі — журнал «Вільна Україна», газети «Наша дума» й «Рідна справа» (Вісті з Думи), у Москві — журнал «Зоря». У цілому в 1906 р. видавалося українською мовою 18 газет і журналів, а протягом 1905—1907 рр.— 25, із них в Україні — 21.

Після тривалої заборони було дозволено видання перекладу українською мовою Євангелія, зробленого ще в 60-х роках ХІХ ст. ніжинським учителем Морачевським. З 1906 по 1912 р. синодальна друкарня випустила в світ понад 200 тис. примірників окремого видання цього перекладу. Велике значення мало переведення в 1907 р. журналу «Літературно-науковий вісник» із Львова до Києва. Редактувати його став М. Грушевський. Тоді ж журнал «Киевская старина» був перетворений на журнал «Україна». У 1906 р. у Санкт-Петербурзі була опублікована одна з перших узагальнюючих праць з історії України О. Єфименко «Істория українського народу». У 1907 р. у Петербурзі під редакцією Василя Доманицького видано перше повне видання «Кобзаря» Шевченка. А в 1908 р. там же, в Санкт-Петербурзі, вийшла в світ науково-популярна книга М. Аркаса «Історія України-Русі». Одночасно з цим розгорталися видання українською мовою публіцистичної, науково-популярної й художньої літератури — історичних, белетристичних книжок та ін.

«Просвіти» та інші українські культурно-освітні заклади і гуртки.

У роки революції на Наддніпрянщині, за прикладом Галичини, виникли українські культурно-освітні товариства — «Просвіти». Вони діяли в містах Києві, Кам'янці-Подільському, Катеринославі, Одесі, Чернігові, Житомирі, а також в ряді провінційних міст і містечок, як філії губернських «Просвіт» (Мелітополь, Ніжин, Козелець), в деяких селах (Мануйлівка, Дієвка Катеринославської губернії) та ін. Українські «Просвіти» були засновані і працювали і в ряді інших місцевостей Росії, де жили українці,— в Катеринодарі, Мінську, Баку, Владивостоці та ін. містах.

«Просвіти» організовували бібліотеки й читальні, видавали українською мовою книжки,

влаштовували для населення лекції, музично-драматичні вечори та ін. У «Просвітах» активну участь брали видатні діячі української культури: у київській — Леся Українка і М. Лисенко, в чернігівській — М. Коцюбинський, в полтавській — Панас Мирний, у Катеринославі — Д. Яворницький та ін. Одночасно з «Просвітами» в ряді міст відкрилися українські клуби, музично-драматичні гуртки, наукові товариства, що займалися, як і «Просвіти», культурно-освітньою діяльністю.

Поряд з «Просвітами» в Україні виникали кооперативи, передусім сільськогосподарські, які організовували взаємодопомогу селянам і проводили культурно освітню роботу.

Впровадження української мови в освіті.

Багато разів передова українська громадськість — учителі, професори, викладачі університетів, громадські діячі, студенти та інші вимагали від царських міністрів дозволу на навчання учнів у початкових і середніх школах рідною мовою, на відкриття в Київському, Харківському й Новоросійському (Одеському) університетах українознавчих кафедр, зокрема введення курсів з історії України, української літератури, мови тощо.

У часи революції явочним порядком й з дозволу властей учителі запроваджували українську мову як мову всього навчання або як окремого предмета у початкових (народних і церковнопарафіяльних) та середніх школах Києва, Одеси, Кам'янця-Подільського та інших міст і багатьох сіл. У Київському університеті восени 1907 р. почалося викладання історії української літератури, хоча цей курс вів професор Лобода російською мовою. У 1907—1908 навчальному році українською мовою читали українознавчі предмети в Новоросійському університеті професор Олександр Грушевський, а в Харківському університеті — Микола Сумцов.

Але з настанням столипінської реакції посилились національні утиски з боку царського уряду.

Українська думська громада.

Одним із проявів національного руху в Україні у роки революції було створення в І і ІІ Державних думах української парламентської групи — Української думської громади. У І Думі, яка працювала 72 дні (від 27 квітня до 8 липня 1906 р.), представники пригноблених у Росії народів для об'єднання сил і відстоювання своїх прав створили «Спілку автономістів-федералістів» (блізько 120 депутатів), яка вважала необхідним здійснити принцип автономізму, як можна більшу децентралізацію державного управління, забезпечити всім громадянам право на культурне й національне самовизначення. До Спілки ввійшли українська, I литовська, татарська, естонська та інші парламентські групи. Поряд з цим понад 40 депутатів І Думи від України створили окрему парламентську фракцію — Українську думську громаду (19 селян, 4 робітники, 17 інтелігентів — земські діячі, вчені, адвокати, учителі та ін.). її головою було обрано адвоката й відомого громадського діяча з Чернігова І. Шрага. Серед членів громади були такі українські діячі, як В. Шемет і П. Чижевський з Полтавщини, барон Ф. Штейнгель і М. Біляшівський від Києва, А. В'яз-лов від Волині, професор М. Ковалевський, чернігівський земський діяч О. Свечин та ін.

У Петербурзі громада почала видавати російською мовою журнал «Украинский вестник», редактором якого став М. Славинський, секретарем — Д. Дорошенко. Для допомоги громаді зі Львова до Петербурга переїхав М. Грушевський.

У ІІ Думі, яка засідала 103 дні (від 20 лютого до 3 червня 1907 р.), 47 депутатів-українців створили «Українську думську громаду». До неї входили священик А. Гриневич, М. Рубіс, селяни Є. Сайко, В. Хвіст, С. Нечитайлло. Громада видавала свій часопис «Рідна Справа — Вісти з Думи».

Членів Української, думської громади об'єднували спільні вимоги автономії України, широкого місцевого самоврядування, запровадження української мови у школі,

адміністративних установах, суді, в церкві.

В аграрному питанні повної єдності серед депутатів не було, селяни категорично вимагали конфіскації поміщицьких земель і націоналізації всієї землі.

Отже, в період революції 1905—1907 рр. в Україні одночасно з загальнореволюційною боротьбою проти самодержавства, за демократизацію всієї країни розгортається й національно-визвольний рух, спрямований проти національного гніту, за вільний, рівноправний розвиток українського народу серед інших народів.

Запитання для самоперевірки:

1. Що вам відомо про діяльність української преси на початку ХХ ?
2. Що вам відомо про діяльність «Просвіт» на початку ХХ?
3. Що виконувала Українська думська громада?

Домашнє завдання: дати відповіді на питання для самоперевірки, законспектувати матеріал з теми;

Рекомендована література: Кульчицький С.В., Власов В.С. Історія України: підручн. для 11 загальноосвіт. навч. Закл / С.В. Кульчицький, В.С. Власов. – Київ: Літера ЛТД, 2019. Сорочинська Н.М., Гісем О.О. Історія України: підручник для 11 кл. закл. загальн. серед. освіти / Н.М. Сорочинська, О.О. Гісем. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. Хлібовська Г.М. Історія України. Рівень стандарту: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Г.М. Хлібовська, О.В. Науумчук, М.Є. Крижановська, І.Б. Гирич, І.О. Бурнайко. - Тернопіль: Астон, 2019. – 256 с.

Шановні учні! Нагадую, що на виконані вами завдання чекає моя електронна пошта:

kvasha.n.v@gmail.com або Вайбер чи Телеграм за номером: 093-74-98-200,
але не пізніше 20:00